

Erñh Wasmann D. I.

PROŠLE je godine izašlo posljednje, posmrtno djelo o. Wasmanna: »Die Ameisen, Termiten und ihre Gäste. Vergleichende Bilder aus dem Seelenleben von Mensch und Tier«.¹

Tim se djelom završava onaj dugi niz prinosa, kojima je o. Wasmann više od po vijeka bogatio znanost.²

»Život« nije do danas donio jednog općenitog prikaza ličnosti i rada o. Wasmanna, kako on to zaslužuje i kao biolog i još više kao prvi auktoritet u svim onim pitanjima, koja jednako zasijecaju u područje prirodnih znanosti i u filozofiju, a često puta i u opći kulturni život.

Neka dakle ovo posljednje djelo o. Wasmanna bude povodom, da »Život« izvrši svoju dužnost prema ovom idealnom zastupniku »katoličke« znanosti i svojem suradniku, prikazavši mu rad u organskoj povezanosti s njegovim nastojanjem, da pokaže, kako nema protuslovlja između prave znanosti i kršćanskoga svjetovnog nazora.

Meran

O. Wasmann rodio se 28. svibnja 1859. u Meranu. Njegov otac Friedrich Wasmann bio je poznat slikar. Rodom protestant konvertirao je za vrijeme svoga studija u Rimu.³

Od njega je o. Wasmann naslijedio dobro razvijenu fantaziju, koja mu je dobro došla i kao učenjaku i kao piscu.⁴ Bez nje sigurno ne bi mogao o. Wasmann da napiše onako zorne prikaze,

¹ Izdao je to djelo i — ukoliko je bilo nedovršeno — nadopunio ga P. Schmitz S. J., kustos Wasmannovog muzeja u Valkenburgu. On je tom djelu priložio kratku ali iscrpnu biografiju P. Wasmanna, (Nachruf statt Vorwort), koja mi je uz Wasmannove »Jugenderinnerungen« (»Stimmen der Zeit«, Bd. 123.) i »P. Wasmann erzählt sein Leben« (u »Aus der Stella Matutina«, Heft 45.) poslužila za ovaj prikaz.

² Prva njegova radnja »Der Trichterwickler« štampana je kao zasebno djelo g. 1883., a zadnja — gore spomenuto djelo — 1935., četiri godine, pošto je P. Wasmann umro.

³ Opširan prikaz njegove ličnosti i rada v. u »Stimmen aus Maria Laach«, Bd. 53. (1897.): O. Pfülf, »Friedrich Wasmann als Künstler und Konvertit«, ili u »Jugenderinnerungen« 1. c.

⁴ Cf. »Jugenderinnerungen«, 1. c. str. 118. Klasičan primjer o pomoći fantazije u znanstvenom radu, opisuje o. Wasmann u »Stimmen der Zeit«, Bd. 98, str. 222.

kao što su »Aus dem Leben einer Ameise«⁵ i »Selbstbiographie einer Lomechusa«.⁶ Uopće se sva njegova djela pa i ona najstručnija, odlikuju rijetkom zornošću. Radi toga čitaju se lako i s interesom, iako ih on nije mogao zbog preobilja rada onako dotjerivati kao spomenute radnje.

Također i uspjeh u mikrofotografiranju i crtanju insekata i sličnih predmeta — u čemu je o. Wasmann bio doista pravi vještak — pripisuje on svome ocu, budući da je od njeга naslijedio oko za oblike.⁷

Majka o. Wasmanna — također konvertitkinja — bila je veoma izobražena žena. Sjajan stil očeve autobiografije⁸ pripisivao je o. Wasmann dobrim dijelom svojoj majci, kojoj je njezin muž to djelo diktirao.⁹

Po naravi vrlo energična sretno je popunjavala mekši značaj mužev. U praksi se to očitovalo tako, da je »ona imala egzekutivnu vlast kod svih kazna...« A da tih bude, zato je obilno skrbio »der böse Erich«, kako su onda u kući zvali malog Eriha.¹⁰

Prvi ideali

Friedrich Wasmann nije htio, da mu sin bude umjetnikom. A niti mali Erich! Naslikao je on jednom — bilo mu tek pet godina — portrait svog oca preko jedne započete slike. Za nagradu je majka opet vršila svoju egzekutivnu vlast po starom i iskušanom tirolskom običaju, a Eriha je zauvijek prošla za umjetničkim stvaranjem.¹¹

Šareni leptiri, kojima obiluje meranska okolica, zadovoljavali su njegovu potrebu za bojama, a kukci za formama. K ovim predmetima ili, kako ih je Erich zvao, idealima, pridružiše se tijekom kasnijih godina još razne rude, biline i napokon gmazovi.

Te svoje zabave nije on smatrao pukom igrom, a i nije mu to ni bila. Naprotiv, on je uložio svu svoju energiju da nešto nova nauči ili iznađe. Cesto se puta izložio smrtnoj opasnosti — verući se klisurama — samo da ovim ili onim leptirom upotpuni svoju zbirku!¹²

Tako je eto o. Wasmann već kao dječak bio pravi prirodoslovac. Toj njegovoj sklonosti odgovarao je i ideal: htio je »da postane slavnim sveučilišnim profesorom«! Ne bi se moglo reći, da

⁵ »Stimmen«, Bd. 31.

⁶ »Stimmen«, Bd. 52.

⁷ »Jugenderinnerungen«, str. 119.

⁸ Friedrich Wasmann: »Ein deutsches Künstlerleben von ihm selbst geschildert«. Herausgegeben von Bent Grönvold, München 1896. i Leipzig 1915.

⁹ Cf. »Jugenderinnerungen« S. 195.

¹⁰ Ibid. str. 116.

¹¹ Ibid. str. 116. f.

¹² Ibid., str. 261 ff.

je o. Wasmann vjerovao u ostvarenje tog ideala, kad se odlučio da stupi u isusovački red. A ipak je baš tu našao sve uvjete i potpuno razumijevanje za svoj rad, kojim je postao jedan od najpoznatijih učenjaka svog vremena!

Isusovac.

Do godine 1874. učio je o. Wasmann u Meranu i u Hall-u. U praznicima te godine dođe njegovu ocu ponuda jedroga slobodnog mjesta u »Stella Matutina«¹³ za Eriha.

Ponuda je bila dana pod uvjetom, da Erih postane misionarom. On to odbije, jer je htio da bude slobodan u izboru zvanja. Ponuda bude nato ponovljena bez ovog uvjeta. Teškim srcem odlučio se sada Erih, da godinu dana sprovede »im Zuchthaus« (u kaznionici), kako je on nazivao internat.

Došavši onamo ubrzo je promijenio svoje mišljenje i o internatu i o Isusovcima i to tako temeljito, da je još iste godine zamolio da ga prime u red. Usprkos slaba zdravlja bude mu molba uslišana. O. provincijal ga primi s riječima: »Imamo mi mjesta i za onakve, koji nijesu baš gorostasi.«

Nakon dvije godine novicijata u Exatenu (Holandija) studirao je o. Wasmann najprije humaniora i retoriku, a iza toga filozofiju Blienbeck-u (Holandija). Tu je slušao i P. Tilmana Pesch-a, auktora poznatog djela »Die grossen Welträtsel«. Kod njega je o. Wasmann stekao temeljito poznavanje prirodne filozofije i svih njezinih problema, osobito o razvitku živih bića uopće, a čovjeka napose.

Prvo djelo

Po svoj prilici na poticaj o. Pesch-a napisao je o. Wasmann za vrijeme svojih filozofijskih nauka svoje prvo djelo, studiju o brezovu savijaču (*Rynchites betulae*), pod naslovom »Der Trichterwickler« (1883). U njem opisuje svršnost instinktivnih radnja tog kukca i stavlja onda pitanje, da li je taj kukac slučajnim razvitkom¹⁴ zadobio savršenost svojih instinktivnih radnja, kaošto to tvrdi darvinizam, ili valja tražiti koje drugo razjašnjenje.

Wasmann je pokazao da nije moguće primijeniti Darwinovu teoriju na tog kukca. Evolucija naime uzrokovana slučajnom varijacijom pojedinih karaktera morala bi biti postepena, a to je u

¹³ »Stella Matutina« je isusovačka gimnazija s konviktom u Feldkirchu (Austrija), gdje su sinovi iz najboljih katoličkih obitelji cijele Njemačke polazili gimnazijske nauke.

¹⁴ Darvinizam tvrdi, da je svršnost u prirodi tek prividna. U prirodi se varijacijom stvara bezbroj novih forma, ali se samo one mogu održati u borbi za opstanak, koje su slučajno prilagođene zahtjevima svoje okoline. Rezultat te selekcije jest, da postoje samo forme prilagođene zahtjevima života, što mi onda nazivljemo svršnošću!

ovom konkretnom slučaju nemoguće. Brezov naime savijač reže listove — kolijevku svojeg potomstva — po jednom zamršenom geometrijskom računu, i, ako se njega točno ne drži, rezultat je nesvršan, t. j. nema kolijevke!

Tako je eto o. Wasmann već u prvom svojem djelu počeo da vrši temeljitu kritiku darvinizma polazeći s činjenice svršenosti instinktivnih radnja, što je uostalom jedna od najvećih poteškoća darvinizma.¹⁵

Još važnije nego ta kritika darvinizma jest u tom djelu to, što je o. Wasmann ovdje prviput izložio svoje ideje o tumačenju instinktivnih radnja. On dokazuje njihovu svršenost, njihovu senzitivnu narav, t. j. da ne pripadaju u red intelektualnih radnja, ali dopušta i traži njihov razvitak (Die inneren Entwicklungsgesetze!).¹⁶

»Ameisenpater«

Godine 1884. zamoli o. Langhorst, tadašnji urednik časopisa »Stimmen aus Maria Laach«, o. Wasmanna za jedan članak o inteligenciji mravi povodom Lubock-ove studije »Observations on ants, bees and wasps«.¹⁷

O. Wasmann prihvati ponudu. Ali on nije htio da referira o tom pitanju pročitavši tek koju knjigu, nego se odluči, da najprije sam prouči te životinje (mrave) u prirodi.¹⁸

I o. Wasmann poče tražiti mravinjake u okolici Exatena i studirati mrave. Donio bi kući cijele kolonije, pravio im umjetna gnijezda, obskrbio ih svime, što je mogla zaželjeti »mravinja duša«, i tako je nastojao, da što bolje upozna njihovu narav i njihov život.

Plod toga studija bili su razni članci o mravima u »Stimmen«, među ostalim i »Aus dem Leben einer Ameise«, zatim djelo »Die zusammengesetzten Nester und gemischten Kolonien der Ameisen« (1891; drugo, prošireno izdanje 1915. pod naslovom »Gesellschaftsleben der Ameisen«), i nadimak »Ameisenpater«, koji mu ostao za čitava života, a na koji se on nije ljutio!

Baveći se o. Wasmann mravima doskora nađe posebnu vrstu kukaca, koji stalno i samo u društvu s mravima žive, zbog čega im ime »mravinji gosti« (Mirmekofili), a i to, da je studij tih kukaca jednako interesantan kao i proučavanje mravi. Nekoji od tih ku-

¹⁵ Onda još nijesu bili poznati Mendelovi zakoni, koji su uništili polaznu točku darvinizma, da je naime slučajna varijacija forma ishodište novih ne samo organizama, nego i čitavih vrsta. Stoga ta metoda Wasmannova zaslužuje još veću pažnju.

¹⁶ Teorija mutacije dopušta prirodno shvaćanje razvitka i kod pojava, kaošto je instinkt spomenutog kukca.

¹⁷ Ta je studija pobudila živ interes javnosti, budući je Lubock, protivno tadanjem običaju, sve naoko razumne radnje insekata tumačio jedino instinktom i poricao tim životinjama svaku razumnost.

¹⁸ Cf. »P. Wasmann erzählt sein Leben« I. c., S. 463.

kaca bili su već prije poznati, ali o njihovu odnošaju prema mravima i obratno malo se ili ništa nije znalo. Promatrajući njihove često puta vrlo osebuje oblike i činjenicu, da se mravi prema jednima prijateljski vladaju, kao da su njihovi, dok druge progone itd., zaključio je o. Wasmann, da se iza svega toga moraju kriti mnogi psihologijski (instinkt!) i evolucijski problemi. I on se odlučio da poblizje ispita te stvari. Godine 1886. izađe prvi njegov prilog o mirmekofilima u »Deutsche entomologische Zeitschrift«, a godine 1888. oveća radnja: »Zur Kenntnis der Gattungen Ate-meles und Lomechusa« u »Tijdschrift voor Entomologie«. Sada su o. Wasmanu stizale obavijesti i pošiljke sa svih strana svijeta, i tako je on nakon deset godina rada izdao djelo »Kritisches Ver- zeichnis der Myrmekophilen und Termitophilen Arthropoden. Mit Angabe der Lebensweise und Beschreibung neuer Arten« (1892).

Ovim je djelom o. Wasmann osnovao novu granu biološkog istraživanja, naime o značajkama prilagodivanja mirmekofila i termitofila, »nach dem Grundsatz, ex ungue leonem«!¹⁹ O. Was- mann bio je neumoran istraživač na tom području. Do svoje smrti napisao je ništa manje nego 290 priloga o životu i osebinama tih kukaca po raznim časopisima.²⁰ On ih je proučavao kao sistema- tik, anatom, psiholog i kao teoretik s obzirom na evoluciju!

Kao već u »Trichterwickler«-u tako je i ovdje o. Wasmann upotrijebio deskriptivno-eksperimentalne rezultate kao podlogu svoje kritike darvinizma²¹ i drugih teorija. Tako na pr. da dokáže i usavrši svoju teoriju o instinktu u djelima »Instinkt und Intelli- genz im Tierreich« i »Das Seelenleben der Ameisen und der hö- heren Tiere«. U tim je djelima o. Wasmann nastojao da pobije t. zv. »Vulgärpsychologie«.²² Kad je pak Bethe htio da sve životinj- ske radnje mehanički protumači, — životinja je tek puki automat —, onda je o. Wasmann kao odgovor napisao ponajbolje svoje djelo »Die psychischen Fähigkeiten der Ameisen«. Tu on na kon- kretnim primjerima iz mravinjeg života dokazuje senzitivnu moć životinja. Kraći prikaz svog mišljenja o instinktu i drugim proble- mima iz psihologije životinja dao je o. Wasmann u djelu »Men- schen- und Tierseele« (Sedam izdanja!).

U borbi ideja

O. Wasmann, već prije u vezi sa »Stimmen«, postao je stal- nim suradnikom tog časopisa, pošto je bio zareden. On je imao da prati sve pojave biološkog istraživanja. Kad se uredništvo pre- selilo u Luxemburg u svoju novu rezidenciju, bude o. Wasmannu

¹⁹ »P. Wasmann erzählt sein Leben« I. c., str. 465.

²⁰ Najviše u »Biologisches Centralblatt« i u »Deutsche Entomologische Zeitschrift«.

²¹ Na pr. prilog »Zur Entwicklung der Instinkte« u »Verhandlungen der k. k. zoolog. bot. Gesellschaft in Wien« 1897.

²² Na pr. A. Brehm: »Tierleben«.

ponudeno, da i on pođe onamo. O. Wasmann to učini iako teška srca; valjalo mu je napustiti Exaten i svoje mravinje carstvo.

U Luxemburgu se o. Wasmann dao na studij citologije, mendelizma te osobito na svestrani studij teorije o razvitku živih bića.

U »Stimmen« su pojedinačno izlazile njegove rasprave iz tih disciplina (1901—1903), da ih onda prerađene i u cjelinu složene izdade kao posebno djelo pod naslovom »Die moderne Biologie und die Entwicklungstheorie« (3. izd. 1907. g.). Knjiga ima dva dijela; prvi radi o općoj biologiji (o citologiji, o mendelizmu) i o općim problemima organske filozofije, o porijeklu života etc. Drugi dio sav obrađuje pitanje o evoluciji živih bića i čovjeka. Tu je osobito važan deseti odsjek (Konstanztheorie oder Deszendenztheorie?), gdje se o. Wasmann kao jedan od prvih s katoličke strane otvoreno zalaže za teoriju razvitka na temelju svojih specijalnih studija o mirmekofilima i termitofilima.²³

U ovom je djelu o. Wasmann dokazao, da nema protuslovlja između ideja moderne biologije — niti ukoliko se radi o problemu filogeneze — i kršćanskoga svjetovnog nazora, dakako samo dok se držimo dokazanih činjenica. Time je bio uništen najomiljeliji dokaz monističkog materijalizma protiv kršćanstvu, da se naime ovo i znanost, napose biologija, međusobno isključuju.

Uspjeh je djela bio velik. U kratkom razmaku slijedila su tri zdanja, znak da je djelo došlo u horu. Najbolju reklamu za nj činio je na svoj način sam prof. Häckel. Pravi razlog njegovih berlinskih predavanja²⁴ bilo je po priznanju samog Häckela baš gornje Wasmannova djelo.

Häckelova predavanja pa nebrojeni članci po časopisima svih smjerova — sve znaci s koliko je interesa javnost i katolička odmosno opće-kršćanska i monističko-materijalistička pratila Wasmannova razlaganja — pripravili su tlo za njegova berlinska predavanja. Ta je o. Wasmann održao u veljači 1907.²⁵

Na ta predavanja nadovezala se onda dne 18. II. čuvena javna disputacija pred 2000 biranog slušateljstva. Javilo se 25 govornika, govorilo ih je 11, a od tih nijedan nije dijelio Wasmannovih načela! Tri je sata trebalo, da se svi ti govornici mogu izređati. O. Wasmann sjedio je za to vrijeme spokojno na svom mjestu — po, u zadnji čas protiv dogovora promijenjenu, dnevnom redu

²³ Kako će u jednom od narednih brojeva »Života« izaći poseban prilog o držanju o. Wasmanna prema teoriji razvitka, dajemo ovdje samo sumarni pregled Wasmannovog rada.

²⁴ Der Kampf und den Entwicklungsgedanken, Berlin u aprilu 1905.

²⁵ Program je bio slijedeći: dne 13. II.: Die Entwicklungslehre als naturwissenschaftliche Hypothese und Theorie; dne 14. II.: Theistische und atheistische Entwicklungslehre. Entwicklungslehre und Darwinismus; dne 17. II.: Die Anwendung der Deszendenztheorie auf den Menschen.

nije mu bilo slobodno prekidati govor svojih protivnika — i pravio svoje bilješke. Oko ponoći dodje red na njegov. Sigurni i precizni njegovi odgovori, začinjeni često puta zdravim humorom, pribavili su mu simpatije cijelog slušateljstva. Do izmirenja odnosno obraćenja njegovih protivnika dašto nije došlo. Jaz, koji ih je dijelio — s jedne strane pozitivni teizam, a s druge strane materijalističko-monistički panteizam — bio je predubok, a da bi se uopće moglo pomisliti na takvo što. Glavna svrha, a i glavni uspjeh tih predavanja bio je apologetski.

Tekst berlinskih predavanja i svoje odgovore na protivničke primjedbe dao je o. Wasmann tiskati pod naslovom »Der Kampf um das Entwicklungsproblem in Berlin« (1907.).

Za tih disputacija bio je o. Wasmann na vrhuncu svoega stvaranja. Iako uvijek slaba zdravlja, — imao je kronički absces na plućima —, držao je predavanja na raznim univerzitetima o odnosu između vjere i znanosti. On ih zove »odmorom« od svojih specijalnih studija o odnošaju morfologije i biologije mirmekofila i termitofila! Uz to je napisao svu silu priloga po raznim časopisima, a da i ne spominjemo recenzija.

Prema koncu

Posljednjih 20 godina svog života sproveo je o. Wasman u Valkenburgu (Holandija), gdje se nalazi isusovačka filozofija i teologija. Ondje se on gotovo jedino bavio istraživanjem mravi i »gostiju« i to nesamo onima iz današnjega vremena nego s pomoću mikrofotografije i onima »od prije 200.000 godina«, t. j. o. Wasmann studirao je u to vrijeme fosilne mrave i mirmekofile, koji su nam se — ponajviše u jantaru — sačuvali. Tu je napisao svoje posljednje knjige: »Die Gastpflege der Ameisen, ihre biologischen und philosophischen Probleme«, »Die Ameisenmimikry, ein exakter Beitrag zum Mimikryproblem und zur Theorie der Anpassung« i ono već na početku spomenuto djelo, zapravo prerada radnje »Die Ameisen und Termiten« (prilog u »Das Buch der Natur«, Bd. III.). Usput je o. Wasmann uređivao svoje zbirke, snabdio kabinet s najmodernijim aparatima, uređio stručnu biblioteku i pomažao raznim učenjacima, koji su u njegovoj zbirci tražili materijal.

Radeći tako neprekidno dočeka o. Wasmann svoj 70. rođendan (g. 1929.). Tu zgodu prihvatiše njegovi kolege u stručnom radu, da svečanim načinom pokažu, koliko cijene sijedog učenjaka. Svezak 82. uglednog časopisa »Zoologischer Anzeiger« izade kao »Wasmannfestband« s 31 prilogom od učenjaka cijeloga svijeta.

Pa i prije nije o. Wasmanu nedostajalo časti: bio je dopisnim članom carske petrogradske akademije, pravim članom papinske akademije »Dei nuovi Lincei«, pravim članom od 35, a počasnim članom od 13 domaćih i inozemnih prirodnjačkih društava.

Osim toga imenovalo ga sveučilište u Freiburgu g. 1921 doktorom h. c.²⁶

Nakon 70-godišnjeg jubileja poče o. Wasmann naglo slabiti. To ga opomenu, da je smrt blizu, i da valja urediti posljednje stvari. Testamentom izrazi svoje želje glede svojih znanstvenih zbirka, spisa etc. i povuče se sasvim; htio je, da svoje zadnje dane sprovede sam u razgovoru s Bogom, kojem je posvetio sve sile i sav svoj rad. Dne 26. II. primi sveto ulje, a slijedeći dan 27. II. premine spokojno, bez smrtne borbe.

O. Wasman bio je čovjek Providnosti. Bogato obdaren svim onim sposobnostima, koje se traže za učenjaka-prirodoslovca, imao je ujedno već za rana dosta prilike i mogućnosti, da ta svojstva sve više razvije. Kad je stupio u Družbu Isusovu, pošalje mu Bog tešku bolest, koja ga priječila u zvaničnom studiju, ali mu zato dala, da i nadalje razvija svoje sposobnosti kao biolog. Poglavarima nije izmakla ta njegova sposobnost, i oni pokazahu mnogo razumijevanja za njegovu učenjačku karijeru i sada i kasnije. Tako na pr. o. Wasmann nije nikad bio opterećen kojom drugom službom, niti dušobrižničkom niti profesorskom, nego je sve svoje vrijeme mogao upotrijebiti za svoj znanstveni rad.

A i vanjske su mu okolnosti bile pogodne. Upravo u njegovo doba bijahu biološki problemi središtem znanstvenog interesa; nije dakle o. Wasmannu već po naravi biologu — niti s te strane nedostajalo poticaja. Što su ti problemi presizali i u opće kulturno područje (Häckel i drugovi), to je bio za njega jedan poticaj više. Po tome je naime Wasmannov rad zadobio obilježje direktnoga apostolskog (na pr. njegova predavanja po raznim sveučilištima) i apologetskog djelovanja.

Ujedno je mogao da tako u vezi s biološkim problemima upotrijebi i blago skolastičke filozofije a i teologije, čime su njegova djela mnogo zadobila na produbljivanju i širini problema, na aktuelnosti a i na trajnosti.²⁷

²⁶ Što je on o tome držao najbolje se vidi iz ovih redaka: » . . . Posjedujem dakle mnogo diploma. Ali samo jedna visi na zidu i ta nije od kojeg znanstvenog društva, nego diplomu Marijine Kongregacije akademičara u Innsbrucku . . . Za ostale nemam mjesta, gdje bi ih izvjesio. Neka dakle ostanu u ladici sve do moje smrti.« (»P. Wasmann erzählt sein Leben«, 1. c. str. 465.)

²⁷ Kad su na prelazu u 20-to stoljeće biološki problemi bili potisnuti u pozadinu, bilo što su pitanja iz fizike privukla na se veću pažnju, bilo što su biološki problemi izgubili mnogo od svoje privlačivosti, jer nijesu više bili skopčani s religiozno-svjetovnim načelima (konac Häckelizma!), — dobrim dijelom plod rada i nastojanja o. Wasmanna — onda se i o. Wasmann povukao u Valkenburšku tišinu. Nije bilo više onih vanjskih okolnosti, koje su ga prije poticale, da se bacio u borbu ideja. A bio je tada još u snazi: radio je tu još 20 godina na svom specijalnom području.

Kao karakteristične crte ličnosti o. Wasmanna ističu se solidnost u radu, odvažnost i cjelovitost njegove osobnosti.

Tako na pr., da ispita, postoji li kakva uzročna veza između gojenja gosta Lomechusa strumosa i pojave t. zv. pseudogina (zakržljalih, neoplođenih mravljih kraljica) kod *Formica sanguinea*, o. Wasmann je sva gnijezda dotične vrsti mrava, koja se nalazila na prostoru od 4 km², unio u geografsku kartu i vodio o njima točnu kontrolu kroz nekoliko godina! Uostalom, najbolja potvrda za solidnost njegovog rada su njegova djela i glas, što ga je uživao kod svih učenjaka.

Koliko je bilo odvažnosti u o. Wasmanna, kad se radilo o stvarima, za koju je mislio, da je korisna, za to najbolje svjedoči njegov nastup u Berlinu. O. Schmitz S. I. ovako sudi o tom nastupu u rečenom predgovoru: »Što je bilo premalo zapaženo, a treba, da se istakne kao osobita značajka o. Wasmanna, to je začudna smionost, koju je pokazao u one dane« (t. j. za Berlinskih disputacija). »Pitajmo se, bi li se koji od njegovih tadašnjih protivnika usudio, da učini što slična. Da li bi on imao toliko smionosti, da izađe pred publiku jednoga kulturnoga centra kao Berlin i da pred njom disputira o svojem svjetovnom nazoru s najboljim umovima iz protivničkih redova? To je vrlo dvojbeno. Osim toga, da li bi se koji od njih tako ponio, kao o. Wasmann u Berlinu, o kom je tom prigodom pisala »Deutsche Tageszeitung«: »Izuzmemo li prof. Platea, svi su drugi govornici bili kao patuljci prema o. Wasmannu«.

O. Wasmann bio je »čitav čovjek«. On nije poznavao onoga dijeljenja svoje osobe na »privatnu«, dok je govor o vjeri, i na »javnu«, kad se radi o javnim stvarima, kaošto je bio Wasmannov znanstveni rad. Kod jednog redovnika nije to baš začudno. Ali on je išao i dalje. Ne samo da je bio spreman, da pred svakim brani svoje vjersko osvjedočenje kao ono u Berlinu. On je i u svojim djelima isticao to svoje osvjedočenje, često puta vrlo jednostavnim riječima, tako da je g. prof. dr. Zarnik utvrdio, da ti »izvodi, kojima običava završavati svoja djela općeg značenja, više spadaju u kakav molitvenik nego u jedno naučno zoološko djelo«.²⁸

Sigurno ih je mnogo, koji bi na Wasmannovom mjestu te »izvode« isпустили već radi znanstvene reputacije. O. Wasmann nije toga učinio. Kao što mu je bilo jasno, da nema nikakvoга protuslovlja između vjere i znanosti, tako i to, da znanost vodi do Boga, da su dakle takvi izvodi znanstvenog istraživanja potpuno opravdani.

Svojim radom iskazao je o. Wasmann velikih usluga i znanosti i vjeri, pa je tako on sam najboljim dokazom, da se vjera i prava znanost slažu i nadopunjuju. Time kao i svojim značajem on je doista uzor pravog učenjaka. Dao Bog, da nađe mnogo nasljedovatelja.

F. Krautzer D. I.

²⁸ Zarnik dr. B.: »U spomen Ericha Wasmanna« (»Priroda«, br. 4. 1931.).